

TOM VELDHIJZEN

WAT GING ER IN ZE OM

**INDRINGENDE VERHALEN
VAN TBS-PATIËNTEN**

LUITINGH-SIJTHOFF

Tekst © 2024 Tom Veldhuijzen
Uitgave van uitgeverij Luitingh-Sijthoff bv, Amsterdam
Alle rechten voorbehouden
Omslagontwerp Jan van Zomeren
Omslagbeeld Adobe Stock
Foto auteur Ineke Oostveen
Opmaak binnenwerk Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 210 4706 5
ISBN 978 90 210 4707 2 (e-book)
ISBN 978 90 210 4962 5 (luisterboek)
NUR 320

www.lsuitgeverij.nl
www.boekenwereld.com

Uitgeverij Luitingh-Sijthoff vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van dit boek is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat dit niet tot bosvernietiging heeft geleid.

*Voor Bep, mijn lieve oma, van wie ik heb geleerd om
nooit iemand op het eerste gezicht te beoordelen.*

‘It is said that no one truly knows a nation until one has been inside its jails. A nation should not be judged by how it treats its highest citizens, but its lowest ones.’

Nelson Rolihlahla Mandela

Woord van de auteur

Tbs. Dat woordje associeerde ik vroeger vooral met: als het echt te gek voor woorden wordt, en we weten het niet meer, dan leggen we de dader maar tbs op. En dan verdwijnt iemand voor heel lang in allerlei instellingen, om er misschien wel nooit meer uit te komen. Want hoe fiks je nou iemand in wiens brein alle draadjes, schakelaars, plussen en minnen kapot zijn?

In de kranten en op televisie kom je de gruwelijkste verhalen tegen. Kindermoord, sadistische verkrachtingen en blinde woede tegen willekeurige mensen. Iedere keer is de samenleving in shock, er worden stille tochten gehouden. Hoe kon het zo ver komen? Dan is er de rechtszaak, gaat het dagenlang over niets anders in de talkshows en na de uitspraak van de rechter, waarin regelmatig de woorden ‘tbs met dwangverpleging’ vallen, wordt het stil. Mits er geen hoger beroep volgt. Maar wie deze mensen zijn, wat er nu precies in ze omgaat, dat blijft eigenlijk altijd onbesproken.

De afgelopen jaren heb ik veel gesprekken gevoerd vanuit de tbs-klinieken. Gesprekken waar ik soms kippenvel en soms buikpijn van kreeg. In de eerste instantie voor opnames voor de NPO Radio 1-podcast *TBS*. Later zonder duidelijk doel. En uiteindelijk voor dit boek. Met veel patiënten was ik namelijk nog niet uitgesproken. Die verhalen en mensen bleven bij me, en ik zocht veel van hen steeds weer opnieuw op. Ik hoorde

dingen die ik nog nooit ergens had gehoord of gelezen. Niet in de krant, niet op de radio en niet op televisie. En nu ik ze had gehoord, moest ik ze wel opschrijven. Misschien omdat het gebrek aan bestaansrecht vaak onderdeel is van het probleem. Maar dat zul je straks zelf wel lezen.

Alle verhalen in dit boek zijn een gekleurde weergave en beleving van de mensen die ik sprak, aangevuld met mijn ervaringen en observaties. Achter in dit boek zit een uitgebreide Q&A met de meest gestelde vragen over tbs. Wie een diepgaande analyse van het tbs-systeem wil lezen, kan ik het boek *Wat iedere Nederlander zou moeten weten over de tbs* van sociologe Julie Feldbrugge aanraden.

Uit respect voor nabestaanden, slachtoffers en betrokkenen zijn de namen van de tbs-patiënten in dit boek gefingeerd en de verhalen geanonimiseerd. Tijdens de behandeling krijgen patiënten met heel veel medewerkers te maken; in sommige gevallen heb ik personages gecreëerd die zijn opgebouwd uit meerdere behandelaren. Ook heb ik bepaalde gebeurtenissen anders of beknopter weergegeven en dialogen en scènes zelf ingevuld. Jaartallen en plaatsnamen komen niet overeen met de werkelijkheid.

Tom Veldhuijzen

DE DAKDEKKER

Heilige nacht

Pijnacker, 3 december 1998

Matthieu (27)

‘I am driving home for Christmas, oh, I can’t wait to see those faces.’

Met zijn middelvinger drukt Matthieu de radio in de auto naar een andere zender. Hij leunt naar rechts en trekt de lade van het dashboard open om er een nieuw pakje Marlboro Light uit te halen. Met zijn tanden scheurt hij de folie en het aluminium velletje van de verpakking en spuugt het op de passagiersstoel. Om de aansteker te vinden moet hij wat dieper in het dashboard graaien. Terwijl de ruitenwissers grote vlokken natte sneeuw wegvegen, en hij zijn ogen op de weg probeert te houden, voelt hij het koude metaal van de Glock 19, een geruststellend en vertrouwd gevoel.

‘Dreaming of a white Christmas, just like the ones I used to know.’

De radio blijft hangen. Matthieu blaast een grote wolk nicotine tegen de voorruit en slaat met zijn knokkels op de radio. Wat een ongeloofelijke teringherrie, denkt hij, en Sinterklaas is nog niet eens het land uit. Die witte kerst heeft hij al lang achter in zijn auto liggen...

Matthieu rijdt midden in de nacht met honderd kilometer

per uur over een N-weg richting Zoetermeer. Het KNMI gaf eerder die avond code oranje af voor de kustprovincies, dus iedereen zit lekker binnen of ligt al lang op één oor. De weg is onverlicht, alleen de kassen aan weerszijden in de velden geven een oranje gloed af.

Vanuit de verte ziet hij twee koplampen opdoemen, die als diamanten door de sneeuwbus heen schijnen. Matthieu laat automatisch het gaspedaal los om wat vaart te minderen.

Ineens zet de bestuurder van de andere auto zijn groot licht aan en slingert naar zijn weghelft.

‘Godverdomme!’ schreeuwt Matthieu, hij knijpt zijn ogen tot spleetjes vanwege het felle licht en trapt hard op de rem. De auto slipt en slingert door de snelle manoeuvre en heel even voelt Matthieu dat hij de controle verliest. Ook de andere wagen mindert nu vaart en stopt op ongeveer tweehonderd meter afstand.

De mistlampen schijnen recht in zijn gezicht. Zijn het agenten? Hij ziet geen rood-blauwe zwaailichten. In een fractie van een seconde spat de voorruit uiteen in zijn gezicht, de knal komt later.

Kleine jongen

Den Haag, 1976-1985

Matthieu (5-14)

Het ontbreekt Matthieu aan niets in zijn jonge jaren, materieel gezien dan. Er is geld en luxe in overvloed, maar daar is dan ook alles mee gezegd. Zijn vader Erik is vanaf eind jaren zestig een van Nederlands grootste hasjdealers, dat importeert hij samen met allerlei andere soorten drugs uit Zuid-Amerika, zoals cocaïne. Nog voor zijn geboorte gingen zijn ouders uit elkaar, als ze ooit al echt samen waren. Op zijn verjaardag ligt er standaard een envelop met duizend gulden klaar. Op oudejaarsdag ook, samen met een zak vuurwerk. De ontmoetingen met zijn vader zijn spaarzaam, af en toe ziet hij hem in de schoolvakanties. De overige 363 dagen groeit hij op bij zijn moeder Marie.

Op vijfjarige leeftijd moet Matthieu al zelfstandig naar school. Met een beetje geluk heeft zijn oma dan een boterham met pindakaas gesmeerd wanneer hij thuiskomt. Op de woensdagen komt ze vaak langs, dat is dan ook meteen de beste dag van de week, want dan smeert ze niet alleen een paar boterhammen maar kookt ze 's avonds een warme maaltijd voor hem. Maar op de meeste dagen zit zijn moeder met een groot glas bier in de tuin en merkt ze amper dat hij thuiskomt.

Matthieu heeft vaak al door hoe de vlag erbij hangt als hij

de sleutel in het slot steekt, het halletje door loopt richting de woonkamer en langs de keuken loopt. De blikjes Heineken staan samengeperst op het aanrecht of liggen in de gootsteen. Het aantal is een belangrijke graadmeter. ‘Kanker op naar je kamer,’ klinkt het dan vaak vanuit de tuin. Niet dat hij iets anders van plan was. Het besef dat hij iets mist wordt duidelijk als hij bij andere kinderen over de vloer komt. Hier eten ze wél met zijn allen aan tafel en wordt er niet geschreeuwd (zelfs niet over slechte cijfers).

Een paar dagen voor zijn negende verjaardag staat zijn vader samen met zijn nieuwe vriendin op de stoep. Of hij en zijn zus zin hebben om mee te gaan naar een tropisch eiland.

Tijdens die vakantie ziet hij zijn vader vaak ’s ochtends de poort uit rijden met een beveiliging, om uren later pas weer terug te komen. Matthieu ligt aan de rand van het zwembad, samen met zijn zus, die hele romans verslindt, en de jonge vriendin van zijn vader die zich insmeert met olie en als een spiegel op een bakplaat ligt te braden. Een ober verzorgt alle maaltijden, snijdt vers fruit, maakt smoothies en zorgt dat het hem aan niets ontbreekt. Maar zijn vader is nergens te bekennen.

Op zijn tiende wandelt Matthieu na schooltijd naar de suikerschappen in de Konmar, waar snoepkettingen, winegums en zure matten hem in alle kleuren aanstaren. Hij zoekt naar een paar munten in zijn broekzak, maar vindt niks. Een grote zak spekjes met het vrolijke gezicht van Boink de Beer erop en de belofte van een speelgoedtrolletje in de verpakking kan hij niet weerstaan. Hij pakt de zak, steekt die onder zijn trui en loopt richting de uitgang. Een grote hand grijpt hem bij zijn nek en sleurt hem een kantoortje in.

De winkeleigenaar zet hem op een stoel en trekt de zak met spekjes onder zijn trui vandaan. ‘Ga je daar nog voor betalen?’

Matthieu blijft stil zitten en kijkt de man met vuile, uitdagende ogen aan.

Hij is niet onder de indruk. 'Ik heb het gehad met rotjochies zoals jij, ik bel de politie.'

De preek van de wijkagent is niets vergeleken met de tirade van zijn moeder. Ze mept hem met haar schoen, scheldt hem uit voor rotte vis en mept dan nog een keer tot hij met een rood, kloppend oor naar zijn kamer vlucht. Matthieu zit op de bovenste traprede als hij haar aan de telefoon hoort schelden tegen een van haar vriendinnen. 'Het is een zoon van zijn vader. En ik zit er maar mee. [...] Nee, ik kan echt niet anders, ik stuur hem naar het internaat.'

In de weekenden blijft hij thuiskomen in het huis van zijn moeder, maar op vrijdagmiddag kijkt hij al uit naar de zondagavond. Op het internaat leert hij Jos kennen met wie hij meteen een klik heeft. Jos is brutaler dan hij, durft meer, door hem lijkt alles ineens makkelijker.

Achter de instelling staat een verlaten schuur, midden in het hoge gras en uit het zicht van de docenten en groepsleiders. Daar rookt hij samen met Jos en de andere jongens shagjes en peuken. Af en toe draaien ze er een paar korrels hasj of een gram wiet doorheen. Jos weet altijd weer met nieuwe, interessante middelen aan te komen. Een pilletje geeft Matthieu tijdens de taalles het hele uur de slappe lach, tot hij zich misselijk begint te voelen en snel naar de wc moet rennen om zijn lunch in de wasbak uit te kotsen. Die troep raakt hij niet meer aan.

Een paar weken later komt Jos met een zakje wit poeder aanzetten. Met hun fietssleutels scheppen ze achter in het fietshok wat van het poeder uit het zakje. Snel bewegen ze hun handen naar hun neus, het is duur spul volgens Jos, er kan maar beter niets verloren gaan. Duur en heerlijk. Het is alsof hij groeit, in de lengte én de breedte.

Zo vader, zo zoon

Amsterdam, 1989

Matthieu (18)

Matthieu bezoekt regelmatig de nachtclubs in Amsterdam of Utrecht, samen met zijn oude vrienden uit het internaat. Een paar van die jongens zijn inmiddels samen met hun vriendin verhuisd naar een kindvriendelijke buurt en hebben negen-tot-vijfbanen. Matthieu heeft meer spanning en prikkels nodig dan dat. Hij moet er nog niet aan denken om te settelen, het vrijgezellenleven lacht hem toe. Op vrijdagavond trekt hij een strak, wit T-shirt aan, met daaronder een spijkerbroek van Levi's en zwarte Nike-sneakers. Hij besprenkelt zichzelf met Kouros van Yves Saint Laurent en laat een taxi voorrijden vanaf de benedenwoning die hij huurt in Den Haag. Zo gaat hij naar het centrum van Amsterdam.

Bij de grote clubs kent iedereen hem, hij hoeft niet te wachten in een rij en kan zo doorlopen naar de vipruimte, waar de obers al een fles Moët of Pol Roger op ijs hebben staan. Iedereen die ertoe doet in het nachtleven kent Matthieu als 'de zoon van'. Wat verder niemand hoeft te weten is dat hij zijn vader nauwelijks spreekt en alleen financieel op hem kan rekenen. Op die twee bruine enveloppen per jaar.

Aan de bar staan twee mannen de hele tijd zijn kant op te

kijken. Wanneer hij naar de bar loopt om een drankje te bestellen, krijgt hij een vodka-cola in zijn hand gedrukt.

‘Wat zit je nou met me te flirten dan?’ roept hij naar ze.

De jongens kijken hem strak en koud aan, maar smoezelen dan in zijn oor dat ze een zakenvoorstel voor zijn vader hebben. Matthieu loopt zonder iets te zeggen terug naar zijn vrienden.

De volgende keer dat hij de twee mannen in de club ziet, zegt hij: ‘Ik heb een beter voorstel. Praat maar met mij, in plaats van met mijn vader.’

In de club pikt Matthieu de jongens die iets van hem moeten er zo uit. Vaak weten ze al wie zijn vader is. Of hij een goed woordje wil doen en ze niet eens iets voor zijn vader kunnen doen. Dat doet hij nooit, maar hij wil prima zelf af en toe een klusje uitvoeren. In eerste instantie vervoert hij cocaïne van A naar B. Al snel wordt hij lid van een grote drugsbende die zich bezighoudt met de import van cocaïne van Colombia naar Nederland. Matthieu vraagt zich af of zijn vader weet waar hij mee bezig is, of hij weet dat hij in zijn voetsporen treedt. Of hij trots op hem zou zijn.

Na vier tot vijf uur slaap staat hij op het dak, met een brander in zijn hand en de zon in zijn nek. Matthieu is namelijk ook een doodnormale dakdekker.

De buurjongen

Den Haag, 1990

Matthieu (19)

Om één uur 's nachts laat Matthieu zich na een avond stappen in een taxi naar huis rijden. Op donderdagavond is het altijd wat drukker, want dan feesten de studenten mee. Matthieu vindt de universitaire studenten maar een stel slapjanussen, met hun puisten en ongemakkelijke danspassen. Ze weten niet wat écht hard werken is. De studentes, die vaak in groepjes bij elkaar blijven staan als een kudde antilopen en zich moeilijk laten afzonderen, vindt hij interessanter.

Matthieu weet hoe hij vrouwen in de watten moet leggen, overlaadt ze met complimenten en dure champagne en belooft ze de prachtigste sieraden. De jacht vindt hij het leukste, en daarna de beloning, de hele nacht vrijen, vier, vijf uur achter elkaar, en later in de nacht nog een keer. Maar hoe laat het ook wordt, hoeveel coke en alcohol hij ook in zijn bloed heeft zitten, 's ochtends om acht uur staat hij weer op het dak.

Maar vannacht zit hij alleen in de taxi. Er zat niks leuks tussen vanavond, of zijn hoofd stond er niet naar. Hij moet een hoop ballen hooghouden en krijgt nog van verschillende partijen geld. Samen met zijn maten staan ze aan de vooravond van een grote levering, een stressvolle periode.

Matthieu kijkt door het raam van de taxi naar de voorbijflitsende auto's en de druppels die langs het raam stromen. Het is begin april en de hele week al buig. Hij heeft genoeg cocaïne gesnoven om een paard te drogeren en raakt opgefokt van al die flitsen. De laatste maanden geeft hij zich steeds meer en meer over aan het nachtleven en al haar verleidingen. Vrouwen, seks en drugs.

De taxi rijdt over de snelweg, terug naar het centrum van Den Haag. Hij heeft nog helemaal geen zin om te slapen, misschien belt hij straks nog even aan bij Stella, een studente medische wetenschappen. Ze was de stilste van het groepje vriendinnen vorige week in de club, maar wél de knapste, ook al moest hij even door de paardenstaart en de bril heen kijken. Matthieu vermoedt dat ze heel veel passie verbergt, maar hij heeft nog geen kans gehad om dat te ontdekken. Na lang zeuren en heel veel drankjes kreeg hij wel een nummer. Eerst maar even thuis opfrissen.

Terwijl Matthieu zoekt naar de sleutels in zijn jaszak ziet hij zijn buurjongen voorovergebogen in de portiek naast zijn huis zitten. 'Hé mongool, wat zit jij daar nou te doen? Zit je te kotsen of zo?'

De jongen kijkt op en Matthieu ziet dat zijn ogen rood zijn. Hij heeft gehuild. De jongen is niet ouder dan zestien jaar, drie jaar jonger dan hij.

'Wat is er?' vraagt Matthieu.

'Het is mijn broertje. Hij kwam vanavond thuis, helemaal overstuur. Een man heeft hem naar zijn huis gelokt en...' De zinnen komen er hortend en stotend uit. Het laatste woord krijgt hij bijna niet uit zijn mond, maar Matthieu weet genoeg. 'Mijn ouders willen aangifte doen, maar ze laten hem nu eerst even slapen.'

Matthieu kijkt de jongen strak aan en voelt zijn ademhaling versnellen. Hij denkt aan het ventje, een jaar of tien, dat met

een vrolijk, rond gezicht en een bos wild, blond haar regelmatig achter een voetbal aan door de straten rent. Matthieu trapt vaak een balletje met hem als hij terugkomt van zijn werk, op het veldje twee straten verderop in de wijk. Ergens had hij graag zo'n broertje gewild.

‘Waar woont die pedo?’ vraagt hij dan.

In de badkamer gooit Matthieu een plens water in zijn gezicht, zet een glas onder de kraan en drinkt het in één teug leeg. Hij kijkt naar het adres dat de buurjongen op de achterkant van een kassabonnetje heeft geschreven. Het idee dat het buurjongetje nu in zijn bed ligt te slapen, voor de rest van zijn leven beschadigd, gebroken in de knop, maakt dat zijn hart bijna door zijn ribbenkast breekt.

Hij belt twee vrienden op. ‘Spoedgeval,’ meldt hij alleen maar over de telefoon. Twintig minuten later rijdt een illuster drietal met negentig kilometer per uur door de wijk. In de kofferbak ligt een houten plank, die Matthieu uit de schuur heeft gehaald.

Ze parkeren de auto in de straat van het adres op de bon. Het is inmiddels drie uur geweest en de buien maken plaats voor een miezerregen. In de auto nemen ze alle drie een flinke sleutelpunt coke. Matthieu laat het spul heel even op zich inwerken en neemt nog een snuif, voor de zekerheid. Zonder iets te zeggen lopen ze met flinke passen de straat in.

Matthieu drukt lang en hard op de deurbel. Binnen blijft het stil, hij houdt de bel nog een keer tien seconden ingedrukt. De vrienden horen wat gestommel en zien op de eerste verdieping een lamp aanspringen, gevolgd door een licht in de hal. Er komt iemand de trap af lopen en de deur klikt zachtjes van het slot.

Nog voordat de man de deurenklink naar beneden draait, trapt Matthieu de deur in. De man krijgt de deur vol in zijn gezicht en wankelt achteruit. Slaperig en verwilderd kijkt hij naar de drie mannen in zijn hal. Voordat hij iets kan zeggen

slaat Matthieu de man op zijn neus. Een vriend sleurt hem bij zijn haren de woonkamer in en zet hem op een stoel aan de eettafel. De andere vriend draait de deur op slot en loopt rustig de kamer in.

Er volgt een kruisverhoor, gepaard met een eindeloze stroom vuistslagen. Bij ieder antwoord, goed of verkeerd, slaat Matthieu de man in zijn gezicht, op zijn ribben of in zijn buik. De man stamelt dat het hem ontzettend spijt, maar Matthieu en zijn vrienden willen een bekentenis horen, geen excuses. De man moet van hen bekennen dat 'hij op kleine kinderen valt' en dat keer op keer herhalen, zodat de vrienden een reden hebben om weer te slaan.

Matthieu grijpt een klein krukje uit de hoek van de kamer en slaat de man ermee op zijn schedel. De marteling duurt bij elkaar meer dan twee uur, tot Matthieu merkt dat hij last begint te krijgen van kramp in zijn armen en vingers.

De man is half bewusteloos en brabbelt alleen nog een paar onverstaanbare woorden. Zijn ogen zitten dicht van de vele klappen en zijn neus staat scheef. Matthieu neemt een volle sleutelpunt cocaïne, laat het op hem inwerken en pakt een mes uit de keukenla. Hij steekt de man ermee in zijn buik. Verschrikt kijken de twee andere mannen Matthieu aan, maar ze grijpen niet in. Dan verlaten ze de woning.

Thuis belt Matthieu Stella.

In de dagen erna valt Matthieu weer terug in zijn dagelijkse routine. 's Ochtends het dak op om te werken, 's avonds stappen en de nacht doorhalen. Stella heeft hij nu twee keer gezien. Hij denkt nauwelijks nog aan de man. In plaats daarvan is hij alweer met andere zaken bezig, vooral met de handel in cocaïne en geld verdienen.

Maar voor het einde van de week staat de politie op de stoep, met drie auto's. Ze klagen hem aan voor poging tot moord.

Blijkbaar heeft de man de aanslag en marteling overleefd. Matthieu komt voor het eerst in zijn leven in aanraking met justitie.

De rechter legt Matthieu een gevangenisstraf van negen jaar op, in een rechtszaak waarin hij geen enkele spijt betuigt. Hooguit voor het feit dat de man het kan navertellen. Volgens Matthieu verdient een pedoseksueel de doodstraf, geen gevangenisstraf van een paar jaar om vervolgens weer hetzelfde te doen bij een nieuw slachtoffer. Matthieu hoort zijn vonnis met opgeheven hoofd aan. Hoewel hij het jammer vindt dat hij nu een paar jaar achter de tralies moet, en Stella heel duidelijk heeft aangegeven dat ze hem daarom niet meer wil zien, doet het hem vrij weinig.

In de gevangenis is Matthieu de koning van de apenrots, hij draagt zijn straf met trots. Andere gevangenen zien zijn misdrijf als een heldendaad. Matthieu zit zijn gevangenisstraf als een soldaat uit, zonder emoties te tonen en zonder te klagen, hij wordt na zes jaar, op zijn vijfentwintigste, vrijgelaten wegens goed gedrag.